

УДК (331.5256:63)

Марковська Т.С. ,

Миколаївський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

В статті розглянуті проблеми формування зайнятості сільського населення і обґрунтовані перспективи їх поліпшення.

Ключові слова: сільське населення, безробіття, зайнятість, робоча сила, ринок праці.

Markovska T.

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF RURAL EMPLOYMENT

The article deals with the problem of the formation of rural employment and reasonable prospects for improvement.

Key words: rural population, unemployment, employment, labor, the labor market.

Марковская Т.С.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЗАНЯТОСТИ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ

В статье рассмотрены проблемы формирования занятости сельского населения и обоснованы перспективы их улучшения.

Ключевые слова: сельское население, безработица, занятость, рабочая сила, рынок труда.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Стан зайнятості населення є одним з основних індикаторів національної економіки. Тому серед її багатьох складних проблем за умов сьогодення вагомою є проблема ефективного використання трудових ресурсів, зокрема забезпечення раціональної зайнятості. Дослідження проблеми формування зайнятості саме сільського населення обумовлюється ще й тим, що держава і місцеві органи в умовах тривалої економічної кризи і перебудови всієї економічної системи недостатньо приділяли уваги регулюванню цих процесів.

Перехід від планово-централізованого до вільного руху трудових ресурсів змінює систему інтересів, мотивів і стимулів діяльності економічно активного населення, що, відповідно, впливає на джерела наповнення ринку праці, сегментацію та напрями державного

регулювання зайнятості сільського населення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання проблем зайнятості сільського населення у вітчизняній економічній літературі досліджуються в різних аспектах і знайшли відображення у працях О.Г. Булавка, С.І. Дієсперова, А.М. Колота, Ю.М. Краснова, П.Т. Саблука, К.І. Якуби та ін.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених даній проблемі, необхідний постійний моніторинг ринку сільської праці з урахуванням соціально-економічних аспектів розвитку АПК і суспільства в цілому. З огляду на це, актуальним є питання аналізу сучасного стану ринку праці в сільській місцевості та обґрунтування основних напрямів підвищення зайнятості аграрної праці на селі.

Цілі статті. Мета статті полягає в аналізі проблем зайнятості сільського населення та пошуку їх вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», зайнятість – це діяльність громадян, пов’язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм доход у грошовій або іншій формі» [1].

Перехід України до нових суспільно-економічних відносин зумовив необхідність реформування всіх галузей економіки, в т.ч. і аграрного сектору. Протягом тривалого періоду аграрна галузь України мала надзвичайно затратне використання трудових ресурсів, високу зайнятість і дуже низьку продуктивність праці порівняно до країн із розвинутою економікою. Нині ситуація із зайнятістю та можливостями працевлаштування на селі значно змінилась. Соціально-економічна криза в країні негативно позначилась на сільськогосподарському виробництві, що ускладнило ситуацію із зайнятістю сільського населення. Зменшення площі землі в обробітку, занепад матеріально-технічної бази, реструктуризація господарств, зниження обсягів виробництва призвело до скорочення прикладання праці у сільському господарстві.

Структура посівних площ теж зазнала змін, що впливає на зайнятість, так як зменшились площі посівів трудомістких культур, а розширились високо механізовані в обробітку площі посівів культур, вирощування яких не потребує значних затрат праці. Різке зменшення поголів’я тварин, занепад матеріально-технічної бази сільського господарства призвели до скорочення робочих місць. Внаслідок цього значна частина працівників залишилась не зайнятою або ж перейшла до зайнятості в невеликих особистих селянських господарствах.

Чисельність сільських жителів, що не можуть знайти роботу, дедалі збільшується, але не всі можуть мати статус безробітного, оскільки мають

земельні та майнові паї. Звідси можна зробити висновок про вплив аграрних ринкових перетворень на стан зайнятості сільського населення, а саме на значне зменшення можливостей прикладання праці для жителів села, що спричинило напруженість і тиск на сільський ринок праці [3, с. 5].

Крім об'єктивних чинників, які зумовлюють неповну зайнятість та вивільнення працівників, існують інші вагомі причини, насамперед, це низький рівень заробітної плати. Внаслідок того, що відсутнє гідне матеріальне стимулювання аграрної праці, на селі не бажають працювати молоді спеціалісти.

Основними шляхами мотивації зайнятості в сільському господарстві молоді є:

- розробка і впровадження фінансового механізму закріплення молодих спеціалістів на селі;
- виділення земельних ділянок та надання пільгових кредитів молодим людям;
- надання можливості молоді для проходження альтернативної служби на підприємстві, установах, організаціях сільської місцевості;
- ініціювання створення в регіонах спеціальних навчально-методичних курсів з підготовки сільської молоді у сфері малого бізнесу;
- державна підтримка розвитку молодіжного фермерства та молодіжного несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості.

На зміну існуючій раніше структурі зайнятості, переважно в суспільному секторі, з високою часткою найманої праці, формується структура зі зростанням частки працюючих не за наймом і переважно само зайнятих в особистому селянському господарстві. В умові відсутності інших сфер прикладання праці зайнятість в особистому селянському господарстві, як вимушена форма, дещо збільшилась. В цю сферу зайнятості переміщуються не лише вивільнені із сільськогосподарського виробництва, а й з інших сфер внаслідок звуження можливостей прикладання праці.

У зв'язку зі вступом України до СОТ дрібнотоварному виробнику буде важко вижити в умовах нового конкурентного середовища і в подальшому відбуватиметься зменшення зайнятості в цих господарствах, що вплине на розширення масштабів безробіття серед сільських жителів.

Враховуючи значну напруженість сільського ринку праці, одним із стратегічних завдань є відновлення мережі згорнутих і збільшення кількості нових робочих місць. Обмежені можливості працевлаштування в аграрному виробництві потребують поєднання із вторинною, додатковою зайнятістю з метою підвищення доходів населення в аграрному секторі.

Слід враховувати, що техніко-технологічний прогрес у сільському господарстві, необхідність забезпечення конкурентоспроможності його продукції на світових ринках й надалі призводитимуть до зниження зайнятості у сільськогосподарському виробництві, наближаючи продуктивність праці в ньому до рівня розвинених країн. Можливості подальшого механічного переміщення трудових ресурсів в особисті селянські господарства обмежені і невиправдані з точки зору необхідності формування ефективної зайнятості.

Перспективи зайнятості в аграрному секторі, в т.ч. в особистому селянському господарстві, пов'язані з розвитком кооперації, створенням робочих місць у сфері агросервісу, переробки сільськогосподарської продукції, її реалізації та інших видів економічної діяльності [2, с. 415].

Поліпшенню стану сільської зайнятості, на наш погляд сприятимуть:

1. Створення самозайнятості населення шляхом відкриття власного бізнесу за напрямками надання послуг у сфері побутового обслуговування та інших сферах економіки – це пошив одягу, перукарські та косметичні послуги, ремонт автомобілів, будівництво та ремонт приміщень, ремонт взуття, виробництво будівельного шлакоблоку, обробка деревини, відгодівля свиней, виготовлення столярних виробів, транспортні послуги, садівництво, вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції тощо. Все це в свою чергу в перспективі дасть можливість населенню мати соціальний захист та страховий стаж для нарахування пенсій.

2. Нарощування обсягів сільгосппродукції, зокрема обсягів її експорту.

3. Розширення інфраструктури аграрного ринку, зокрема заготівельних, переробних, складських об'єктів, постачальницьких, інформаційно-маркетингових, транспортних, дорадчих структур, розвиток агро туризму.

4. Розширення будівництва та реконструкції сільських доріг, що сприятиме поширенню в сільських регіонах діяльності «міських галузей», які переміщуватимуть виробництво в село заради його здешевлення.

5. Становлення нових форм територіальної концентрації велико товарного аграрного та промислового виробництва у поєднанні з культурним та соціальним розвитком сільської спільноти.

6. Формування соціально відповідального власника, заохочення його підприємницької діяльності на селі.

7. Переорієнтація податкового законодавства на потреби розвитку бізнесової діяльності на селі.

8. Розмежування видаткової частини Державного фонду сприяння

зайнятості населення з виділенням міського і сільського блоків з наступним спрямуванням коштів на реалізацію заходів активної політики зайнятості у відповідності з визначеними у програмах територіального розвитку пріоритетами. Аналогічний підхід має бути застосований і до розподілу коштів Державного фонду підтримки підприємництва. Це одночасно сприятиме підвищенню зацікавленості селищних та сільських рад у формуванні та реалізації територіальних програм зайнятості населення;

9. Оцінка потенціалу розширення зайнятості населення в сільській місцевості з виділенням таких блоків як: працевлаштування на нові робочі місця; працевлаштування через державну службу зайнятості на вільні, новостворені робочі місця і сезонні роботи; участь у громадських роботах.

10. Оцінка ефективності вакантних робочих місць на селі в плані їх потенційної привабливості та здатності у найближчій перспективі забезпечити продуктивну зайнятість безробітного сільського населення.

Крім того, для підвищення рівня зайнятості сільського населення необхідно створити матеріально-технічні і соціально-економічні передумови для продуктивної зайнятості населення. Тобто необхідно:

- здійснення державного регулювання ринку праці з метою постійного розширення сфери прикладання праці і забезпечення надійного соціального захисту працюючого і непрацюючого населення;
- визначення і забезпечення підтримки регіональних та галузевих пріоритетів, що стимулюють процес створення нових, додаткових та збереження наявних високопродуктивних робочих місць;
- створення робочих місць на основі широкого розвитку малого і середнього бізнесу, самозайнятості;
- підвищення територіальної мобільності населення з метою перерозподілу робочої сили між трудонедостатніми і трудонадлишковими регіонами.

Висновки. Таким чином, питання зайнятості сільського населення, подолання труднощів, які виникатимуть перед трудовими ресурсами села щодо кадрового складу, їхнього професійного зростання в умовах сучасності, й надалі стоятиме надзвичайно гостро, а його вирішення потребуватиме застосування дієвих правових і фінансово-економічних державних важелів регулювання. У поєднанні з іншими аспектами соціальної політики зайнятість має розглядатися як один з головних орієнтирів розвитку, що визначається перегрупуванням фінансових, матеріальних і трудових ресурсів у народному господарстві, пріоритетних напрямів науково-технічного прогресу, шляхів підвищення якості та рівня життя. Це – одна з принципових проблем, від визнання й вирішення якої

значною мірою залежить успіх вирішення проблем зайнятості та реформування всієї економіки.

1. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 № 803-ХІІ (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
2. Саблук П. «Аграрна економіка і політика України: підсумки минулого та погляд в майбутнє»: Науково-популярні нариси у трьох томах. I, II / П. Саблук. – К.: Інститут аграрної політики, 2004. – С. 414–435.
3. Онищенко О., Юрчишин В. Сучасний етап формування аграрної політики: особливості і проблеми / О.Онищенко, В.Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 9. – С. 4–16.